

Alleenstaande minderjarige vreemdelingen
vertellen over de asielopvang

*‘In Nederland praat je over je problemen,
dat was ik helemaal niet gewend’*

Voorwoord

Opvang van alleenstaande jongeren

“In Nederland praat je over je problemen, dat was ik niet gewend.” Aan het woord is een 16-jarige jongen uit Afghanistan die helemaal alleen naar Nederland is gekomen. Een jongeren in deze situatie noemen we alleenstaande minderjarige vreemdeling (amv).

Alleenstaande jongeren uit verre landen die gevlucht zijn en asiel in Nederland aanvragen, krijgen opvang en begeleiding van het COA in speciale amv-opvang. Speciaal, omdat we ons ervan bewust zijn dat de combinatie van jong, vreemdeling en alleenstaand andere aandacht vergt dan opvang van volwassenen. Medewerkers amv hebben dan ook een gedegen opleiding achter de rug waarin veel aandacht is voor begeleidingsmethodieken.

De basis van de begeleiding, of het nu gaat om volwassenen of om amv, is het credo ‘ken je bewoner’. Dat kennen gaat veel verder dan namen, leeftijden en nationaliteiten. Een bewoner kennen betekent hem of haar zien als individu, je verdiepen in de ander, weet hebben van zijn angsten en teleurstellingen maar ook van successen en geluk.

Dat roept de bijna filosofische vraag op: in hoeverre kan je een ander echt kennen? De medewerkers in de amv-opvang weten door opleiding en ervaring heel goed wat er nodig is om een jongere te leren kennen. Zij observeren, stellen vragen, voeren gesprekken en luisteren aandachtig. Natuurlijk zijn er grenzen aan dat kennen. Niet alle jongeren zijn bereid of in staat om onder woorden te brengen wat hun bezighoudt of dwarszit. Maar voor iedere jongere geldt, hoe meer mentoren en begeleiders erin slagen om vertrouwen te winnen, hoe meer een jongere bereid is om zich te laten kennen.

Op de vlucht voor een toekomst

Een aantal jaar geleden is verschillende amv gevraagd naar hun ervaringen in de opvang van het COA. In deze brochure tref je opvattingen en meningen aan van jongeren in de amv opvang die zijn geïnterviewd. Ze vertelden openhartig hoe ze hun tijd in de opvang hebben ervaren. Deze brochure biedt zo een blik in de belevingswereld van jongeren in de amv-opvang.

Er zijn veel overeenkomsten tussen bijvoorbeeld een Afghaanse jongen met een negatieve beschikking op de asielaanvraag en een Eritrese jongen met een verblijfsvergunning. Beiden zijn bang en onzeker bij aankomst op een nieuwe locatie, beiden zijn misschien doodsbenuwd dat de mentoren dingen doorvertellen aan de IND, beiden spelen wellicht graag een potje tafeltennis, beiden voelen een grote verantwoordelijkheid ten aanzien van hun familie in het thuisland, en beiden vinden het moeilijk om te verhuizen en vrienden en bekenden achter zich te laten.

We hebben later geprobeerd de geïnterviewden te traceren. Dat bleek niet gemakkelijk. Sommige jongeren zijn de illegaliteit ingegaan, of zijn een nieuwe procedure gestart. Een paar jongeren hebben het land verlaten en zitten in andere Europese landen of zijn teruggekeerd naar hun land van herkomst. Eén jongen bleek te zijn overleden. De jongeren met een verblijfsvergunning waren makkelijker te vinden. Sommigen zijn van een kleinschalige woongroep naar een kleinschalige woon eenheid gegaan en zijn de afgelopen jaren al vijf of zes keer verhuisd. Anderen wonen op zichzelf en zijn aan het studeren of aan het werk.

Jongeren over de asielopvang

De eerste indrukken

Jongeren gaan vanuit het aanmeldcentrum in Ter Apel naar procesopvanglocaties voor amv verspreid over het land. Ze vertrekken alleen of met andere jongeren naar hun nieuwe verblijfplaats. Hun eerste indruk was vaak overweldigend.

Zoals een jongen uit Afghanistan van toen 16 jaar: “Toen ik net in Nederland kwam was ik erg opgewonden. Alles was nog heel vreemd: de mentoren, Nidos (de voorgedijstichting) en alle regels. Ik stond versteld van de manier waarop mensen hier met elkaar omgingen en hoe de mentoren ons bejegenden. Het was in het begin nogal overdonderend.” Of een jongen uit Syrië van 16 jaar: “Mijn eerste indruk in de pol (procesopvanglocatie) was eigenlijk direct positief. Er heerste een prettige sfeer”.

Wel vertellen de jongeren dat het een cultuurschok was en dat ze last hadden van heimwee. Zoals de jongen uit Afghanistan verwoordt: “Toen ik net aankwam in Nederland had ik het heel erg zwaar. Ik was voor de eerste keer alleen weg van mijn moeder en vond dat vreselijk. Ik wilde helemaal niet weg uit Afghanistan, maar ik moest. Ik had eigenlijk geen flauw idee waar ik was en wat ik van Nederland kon verwachten. Ik wist niets over dat land en ik wilde het ook niet echt weten.

Ik wilde naar huis, naar mijn familie en eigenlijk zou ik dat nog steeds het liefste willen. Ik heb de eerste dag met een mentor gesproken die mij de regels van de locatie heeft uitgelegd. Dit was soms moeilijk om te volgen omdat het allemaal nieuw was. Ik werd hier onzeker van omdat ik bang was iets niet goed te onthouden en dan iets verkeerd te doen. Het was koud, het was winter”.

De procedure en de ketenpartners

De jongeren doorlopen tijdens de pol-periode de asielprocedure bij de IND. Deze begint doorgaans een aantal weken na aankomst. Gedurende acht dagen hebben ze een eerste en een nader gehoor en hebben ze overleg met hun advocaat. De jongeren worden op de asielprocedure voorbereid door hun voorged van het Nidos, door Vluchtelingenwerk Nederland (VWN) en door hun advocaat.

“Mijn hoofd was nog in Afghanistan en mijn lichaam in Nederland.”

Dat goede begeleiding echt nodig is, blijkt uit het verhaal van de jongen uit Afghanistan: “Je hebt echt ontzettend veel afspraken als je op de pol zit. Dat is best wel lastig soms. En ook wel een beetje eng doordat alles nieuw is en ik in het begin het concept ‘afspraken’ niet kende. Ik wist niet wat ik bij al die mensen moest doen. Wat is dat allemaal, Nidos, VWN en zo? Dat was me wel uitgelegd, maar je krijgt zoveel informatie in die eerste paar dagen dat ik dat weer vergeten was. Dat kwam ook doordat mijn hoofd nog in Afghanistan was en mijn lichaam in Nederland. Daardoor paste al die andere informatie er niet meer bij.”

Wennen aan de regels

Het kost tijd om te wennen aan de vele regels, aan de manier waarop afspraken worden gemaakt en aan het samenleven met anderen. Het delen van een kamer met meerdere mensen zorgt er soms voor dat jongeren moeilijk tot rust komen of moeizaam in slaap komen. Aan de andere kant ervaren de jongeren veel steun aan de aanwezigheid van landgenoten. Een jongen uit Egypte van 17 jaar vertelt: “In het begin krijg je heel veel regels te horen. Het was echt te veel. In mijn eigen land heb je nooit zoveel regels.”

Een jongen uit Guinee van 16 jaar verwoordt zijn eerste ervaringen als volgt: “Het was er leuk, het was er veilig maar de regels zijn moeilijk als je ze niet weet. Bijvoorbeeld de tijden voor de keuken, of hoe je moet fietsen. Dat was de eerste maand moeilijk. Alles draait hier om tijd. Je moet de regels respecteren. In het begin kende ik de regels niet. Maar mijn mentor en de andere mentoren hielpen me. Ik deed ook wat de andere jongens deden. Vooral uitleg over de regels is nodig. Uitleg is belangrijk. Ik wil weten welke afspraken ik heb en waarom.”

Zelf koken

Op de pol krijgen jongeren een moneycard uitgereikt waar wekelijks leefgeld op wordt gestort. Van dit geld moeten ze eten kopen en verzorgingsartikelen als shampoo en deodorant, maar ook kleding. Jongeren koken voor zichzelf in gemeenschappelijke keukens. Als jongeren nog niet kunnen koken, krijgen ze hulp van mentoren. Daar is nog niet iedereen aan gewend.

*“Ik moest zelf koken.
Vroeger deed mijn familie
dat voor mij. Opeens
moest ik alles zelf doen.”*

Zoals een meisje van 14 uit Noord-Korea uitlegt: “Ik moest zelf koken. Vroeger deed mijn familie dat voor mij. Opeens moest ik alles zelf doen. Ik wilde niet zelf koken, maar ik had honger. Ik had wat van mijn moeder geleerd, ook heb ik kookles gehad. Ik hielp de mentoren wel vaak met koken als er nieuwe jongeren waren. En soms kookten we in de unit samen. In Korea aten we veel noodles, hier heb ik andere dingen geleerd. Sommige gerechten waren heel nieuw voor mij. Ik hou van koken, maar soms ben je moe en dan moet je eten koken, dat is niet altijd leuk.”

Een jongere die op een pol had gewoond waar een periode lang kant-en-klaarmaaltijden werden uitgedeeld, zegt: “We mochten niet zelf koken en moesten dingen eten die we helemaal niet lekker vonden en niet uit onze cultuur kwamen. Dat was echt niet fijn. Ik heb daar drie maanden lang moeite mee gehad.”

Informatievoorziening

De meeste jongeren zijn positief over de voorbereiding die ze krijgen. Veel stellen dat er allerlei zaken omheen zijn die ze niet goed begrijpen. De jongeren komen in aanraking met allerlei mensen van verschillende instanties. Zo zijn jongeren onbekend met afspraken en interviews, onzeker over wat er verwacht wordt en willen ze graag concrete adviezen zoals hoe ze aan bepaalde papieren ter ondersteuning van hun procedure komen.

Jongeren hebben vaak geen kennis van het systeem en weten niet wie ze kunnen vertrouwen. Zo zijn veel jongeren hun vertrouwen in overheidsinstanties kwijtgeraakt door nare ervaringen uit het verleden. Zij zijn er soms van overtuigd dat instanties niet onafhankelijk en eerlijk ingericht zijn en bijvoorbeeld informatie delen met de IND. Dit voelt dan erg angstig aan.

“Toen ik aankwam wist ik nog helemaal niets van Nederland, behalve dat zij een beslissing gaan nemen over mijn toekomst. Dat is doodeng! Ik was niet bekend met alle verschillende organisaties en heb dus ook geen idee wie er te vertrouwen is. Van de andere jongens weet ik dat zij in dezelfde situatie zitten als ik, dus ik ben eerder geneigd om hen te vertrouwen. Er gaan trouwens ook wel verhalen de ronde dat er jongens tussen zitten die als spion fungeren. Ik zou niet weten op welke manier mentoren iets aan dit wantrouwen kunnen doen. Er staat voor ons te veel op het spel om risico's te lopen.” Zo vertelt een jongen uit Somalië van 17.

Dagbesteding en activiteiten

Een belangrijk onderdeel van het werk van het COA, bestaat uit het aanbieden en begeleiden van activiteiten voor jongeren. Deze activiteiten zijn onder te verdelen in recreatieve en competentiegerichte (of educatieve) activiteiten. Iedere locatie bepaalt zelf welke activiteiten worden aangeboden.

Het COA heeft samen met het Nidos een methodiek voor amv ontwikkeld waarmee mentoren en voogden werken. Een onderdeel dat hierin is beschreven, is het competentiemodel. Tijdens hun verblijf in de diverse opvanglocaties moeten jongeren een groot aantal vaardigheden aanleren om een aantal taken die bij hun ontwikkeling hoort te kunnen voltooien. Deze vaardigheden liggen op praktisch, emotioneel, sociaal en cognitief gebied. Mentoren kijken bijvoorbeeld of jongeren goed voor zichzelf kunnen zorgen, hoe ze zich gedragen in een groep en hoe zelfstandig ze zijn. Door middel van voorlichtingen en trainingen worden competenties aangeleerd en vergroot. Mentoren bieden ook competentiegerichte activiteiten aan als kooklessen, ov-trainingen en voorlichtingen op het gebied van seks, alcohol en drugs.

Jongeren vinden activiteiten erg belangrijk. Ze zorgen voor afleiding, maar deze bieden hen ook de mogelijkheid om vrienden te maken. Het ondernemen van gezamenlijke activiteiten draagt bij aan de opbouw van vertrouwen met mentoren. Jongeren zijn positief over de trainingen. Verschillende jongeren vertellen dat ze veel behoefte hadden aan informatie over Nederland. Ze zijn nieuwsgierig naar de omgangsvormen, wetten en regelgeving, gewoontes en gebruiken van het land waarin ze net zijn aangekomen. Meerdere jongeren geven aan dat ze de kooklessen leuk vonden.

“Toen ik aankwam wist ik nog helemaal niets van Nederland, behalve dat zij een beslissing gaan nemen over mijn toekomst. Dit is doodeng!”

Zoals een 16-jarige uit Syrië vertelt; “Ik had meer behoefte aan instructies over Nederland, bijvoorbeeld over Nederlandse democratie, dat iedereen hier gelijk is, er geen dictator is, dat het hier juist goed is om te zeggen wat je denkt en dat je altijd hulp kunt krijgen van de politie. Jongens die net aankomen weten al dat soort dingen niet, omdat het er in andere landen heel anders aan toe gaat. Hierdoor zijn ze onnodig bang. Het is belangrijk dat mentoren hierover meer uitleg geven, zodat jongeren minder bang worden”.

School

Vrijwel alle jongeren geven aan school belangrijk en plezierig te vinden. Naast hun procedure hebben zij nog veel tijd. Zij vinden een dagbesteding belangrijk in deze moeilijke periode. Daarnaast biedt school ze de mogelijkheid om hun gedachten op iets anders te richten. Jongeren vinden het prettig wanneer de school buiten het terrein is omdat dit hun leefwereld vergroot en dit hun de kans biedt om kennis te maken met de Nederlandse samenleving. Niet alle jongeren hebben eerdere ervaringen met school.

“Ik vind het altijd moeilijk om over problemen te praten. Maar als ik dan bezig was met iets zoals een potje schaken dan kreeg ik goed contact. Ik denk dat het goed is om meer activiteiten te doen met jongeren, zoals een feest, eten, barbecue of bingo. Door dat soort dingen bouw je vertrouwen met elkaar op. Het is belangrijk om meer contact met jongeren te hebben en dus bijvoorbeeld niet alleen 's nachts een ronde lopen om mensen naar bed te sturen of om mensen te vertellen wat ze moeten doen. Het is belangrijk om echt contact met elkaar te hebben” zo vindt de jongen uit Afghanistan.

Mentoren; de COA medewerkers

De dagelijkse begeleiders van de jongeren zijn de mentoren. De mentoren ondersteunen de jongeren bij zowel praktische als emotionele zaken, begeleiden hen in het leren van competenties, organiseren recreatieve en educatieve activiteiten, en verwijzen hen door naar andere organisaties zoals VWN of een arts.

Het onderwerp begeleiding is heel belangrijk voor de jongeren. Een terugkerend thema is vertrouwen. Het merendeel van de jongeren geeft aan dat het een hele tijd duurt voordat zij vertrouwen krijgen in de mentoren en dat ze vooral in het begin angstig zijn.

“Heel veel heeft met gevoel te maken: of ik voel dat iemand het meent.” Het zijn de woorden van een jongen uit Jemen van 17 jaar oud. “Het duurt een tijd voordat we ervan overtuigd zijn dat jullie goede mensen zijn en dat we jullie kunnen vertrouwen. In mijn geval duurde dat denk ik wel een jaar. Ik heb hier bijvoorbeeld gehoord dat je mensen aan moet kijken als teken van vertrouwen. Maar in ons land doen we dat juist niet uit respect. Wij kijken overal behalve in elkaars ogen. Dit soort informatie was voor mij verwarrend.”

De wensen van de jongeren lopen uiteen en maatwerk is noodzakelijk, maar veelgenoemde punten zijn: aandacht geven, steun bieden, en voorlichting en informatie geven over hoe het gaat in Nederland. “Wat dat betreft heb ik wel warme herinneringen” vertelt een Jongen uit Somalië. De mentoren deden wel hun best voor ons en probeerden met ons mee te denken. Al met al vond ik het een mooie tijd”.

“Ik vind het altijd moeilijk om over problemen te praten.”